

**ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА РОД *HIMANTOCERAS* THIEULOY, 1964
(AMMONOIDEA) В ДОЛНОКРЕДНИТЕ ОТЛОЖЕНИЯ В БЪЛГАРИЯ**

Г. Мандов

**REPRÉSENTANTS DU GENRE *HIMANTOCERAS* THIEULOY, 1964 (AMMONOIDEA)
DANS LES DÉPÔTS DU CRÉTACÉ INFÉRIEUR EN BULGARIE**

G. Mandov

Създаден наскоро (Thieuloy, 1964), този род обхваща неизвестните до-тогава видове *H. trinodosum*, *H. acuticostatum*, *H. collignoni*. Тези видове носят специфични за един обособен род белези, като се изключи това, че в оригиналното описание няма данни за вътрешните завои на представителите му. Тази празнина се запълва отчасти с описвания тук *H. theiuloyi* n. sp., откъдето става ясно, че вътрешните завои имат по-скоро криоцератитно завиване. Оттук следва, че може би трябва да се преразгледа твърдението на Thieuloy [3] затова, че представителите на р. *Himantoceras* подкрепят хипотезата за първоначалната еволютност и следващото завиване на криоцератитите.

Във Франция двата вида — *H. trinodosum* Thieuloy и *H. acuticostatum* Thieuloy — са намерени „в основата на една последователност от все още мергелни пластове, преходна между валанжа и хотрива“ [3]. Интересна е асоциацията от амонити, която характеризира тези пластове: *Macrophylloceras winckleri* (Uhlig), *Hemilytoceras liebigi* (Oppel), *Bochianites neo-comiensis* (d'Orb.), *Olcostephanus astierianus* (d'Orb.), *O. (Jeannoticeras) jeannoti* (d'Orb.), *Lyticoceras* cf. *cryptoceras* (d'Orb.), *L. amblygonium* (N. et Uhlig), *Sarasinella* (?) *campylotoxa* (Uhlig), както и няколко примитивни криоцераси от предшествениците на *Crioceratites nolani* (Kilan). От този списък се вижда, че тук действително има някакво „смесване“, що се отнася до присъствието на амонити, като *S. (?) campylotoxa* (Uhlig). Появата обаче на представители на р. *Crioceratites*, както и цялата асоциация, говори, че тук по-скоро се касае за долнохотривска възраст. В няколко следващи работи Moullade et Thieuloy [2] и Thieuloy [4] отнасят това ниво към горния валанж — зона *Trinodosum*, която дори не представлява връха на горния валанж и след един нехарактеризиран фаунистично интервал се разполага върху зоната *Verrucosum*. Така двата вида на р. *Himantoceras* от форми, които са „изключително точен индикатор на границата валанж — хотрив“ [3], се оказват далеч в обхвата на горния валанж.

Асоциацията, в която се намират представителите на рода в долно-кредните отложения, у нас не се отличава съществено от тази във Франция

и може да се счита с основание, че това е приблизително същото ниво. Поради присъствието обаче на представителите на р. *Crioceratites* принадлежността му към горния валанж е изключена. Нашите образци произхождат от основата на хотривския етаж при с. Крапчене, Михайловградско, на десния бряг на р. Шугавица, на 400 m западно от селото. Тук бяха намечени *Himantoceras trinodosum* Thieuloy, *Himantoceras* aff. *trinodosum* Thieuloy, *Himantoceras thieuloyi* n. sp. и *Himantoceras* (?) sp. Тук те идват в асоциация с *Phylloparachyceras winckleri* (Uhlig), *Haploceras* (N.) *grassianum* (d'Orbigny), *Bochianites neocomiensis* (d'Orbigny), *Bochianites oosteri* (Sarasin et Schöndelmayer), *Crioceratites* (C.) *nolani* (Kilian). В асоциация с хотривски амонити се съобщават представителите на рода от същия разрез от Николов и Цанков [1].

ОПИСАНИЕ НА ВИДОВЕТЕ

Himantoceras trinodosum Thieuloy

Табл. I, фиг. 2

1964. *Himantoceras trinodosum* Thieuloy, Cephalopode remarquable, с. 206, табл. VIII, фиг. 1 а, в, текст, фиг. 2 А.

Тип. Холотипът е изобразен от Thieuloy [3] на табл. VIII, фиг. 1 и произхожда от основата на зоната *Lyticoceras* s. l. sp., Франция.

Материал: един фрагмент от обитаемата камера на амонит от основата на хотрива при с. Крапчене. Съхранява се в колекциите на Соф. университет — № Cr₁ 901.

Размери: $\begin{matrix} H & L \\ 15 \text{ mm} & 8 \text{ mm} \end{matrix}$

Описание. Амонит с широко отворена спирала и височина на завоя два пъти по голяма, отколкото широчината му. Завоят нараства много бавно и дорзалният и вентралният край са съвсем леко дивергентни. Сечението на завоя е овално-елиптично, страните са изпъкнали, сифоналният край е сравнително остър, а вентралният малко по-закръглен. Украсата се състои от два вида ребра. Едните са тънки, фини, групирани по 8—10. Много рядко някои от тях се раздвояват в горната част на завоя. Между тях се наблюдават силни ребра, които са снабдени с три добре изразени пъпки: вентрална, латерална и маргинална. Пред ребрата се наблюдава понижение на релефа на черупката под формата на бразда. Всички ребра преминават сифоналната област без прекъсване, докато във вентралния край те бързо понижават релефа си и се прекъсват, така че се образува гладка ивица.

Бележки. Нашият екземпляр се отличава от холотипа по това, че се наблюдават, макар и рядко, раздвояващи се вторични ребра, което може да се приеме в рамките на вътрешновидовата изменчивост.

Находище: западно от с. Крапчене, долен хотрив.

Стратиграфско и географско разпространение: горен валанж във Франция, долен хотрив в България.

Himantoceras aff. *trinodosum* Thieuloy

Табл. I, фиг. 1

Материал: един фрагмент от ядката на амонит, произхождащ от долния хотрив при с. Крапчене. Съхранява се в колекциите на Соф. университет — № Cr₁ 902.

Размери: *H* *L*
10 mm 4 mm

Описание. Амонитът представлява част от фрагмакона, който има много широко отворена дъга на завоя. Нарастването е умерено бързо, сечението е сплеснато-елиптично, стените са слабо издути. Сифоналният и дорзалният край са остри, което вероятно е подсилено от вторично сплескване на ядката. Украсата се състои от два вида ребра. Първите са тънки, фини, доста силно наведени напред. Те са групирани по 5, разделени от значително по-силни ребра. Последните са снабдени с вентрални, латерални и маргинални пъпки. Тези ребра са успоредни на вторичните и също са наведени напред. В най-младата част на ядката се наблюдава един интервал, в който вторичните ребра са 9 на брой. Всички ребра преминават без прекъсване през сифоналният край. В дорзалния край те силно понижават релефа си и, изглежда, се прекъсват, като преди това леко се извиват напред. Сутурната линия е неясна. По средата на стената се наблюдава недобре очертан масивен триделен лобус.

Бележки. Описаният амонит се отличава от типичния *H. trinodosum* Thieuloy с постоянното число на междинните ребра. Отличава се и по това, че известно увеличение на последните става още на фрагмакона, а не върху обитаемата камера, както това е при типичния вид.

Находище: западно от с. Крапчене, долен хотрив.

Himantoceras thieuloyi n. sp.

Табл. I, фиг. 4

Holotypus: амонитът е изобразен на табл. I, фиг. 4, съхраняван в колекциите на Соф. университет — № Cr₁ 903.

Derivatio nominis: в чест на френския геолог J. -P. Thieuloy, създател на р. *Himantoceras*.

Locus typicus: западно от с. Крапчене, Михайловградско.

Stratum typicum: долен хотрив

Материал: един добре запазен амонит.

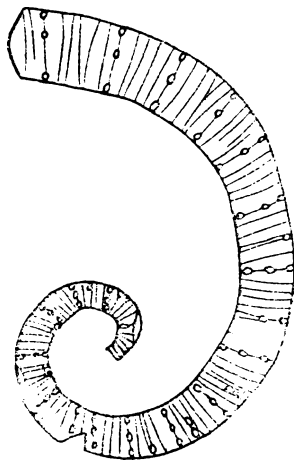
Размери: *H* *L*
11 mm 5 mm

Диагноза. Видът се характеризира с два стадия на орнаментация, където освен тритуберкулните силни ребра се срещат едно- и двутуберкулни тънки ребра.

Описание. Образецът представлява добре запазена ядка на амонит, заемаща последните един и половина завоя. Развиването във вътрешната част е по-слабо — от криоцератитен вид, докато в последната половина на завоя то е типично химантоцерасно. Нарастването на завоя е бавно, поради

което сифоналният и дорзалният ръб са субпаралелни. Сечението на завоя е високо елиптично, стените са слабо издути.

Орнаментацията има два различни стадия (текст—фиг. 1). От най-старата част на черупката по протежение на цял завой до височина на завоя 9 mm тя се състои от тритуберкулни главни ребра, разположени неравномерно едно от друго. Тези ребра са снабдени с дорзални, латерални и маргинални

пъпки, като латералните са разположени над средата на завоя и са по-близо до маргиналните. Между главните ребра се разполагат групи от тънки, фини такива, чийто брой в един интервал е от 2 до 6, но най-често те са 4. Понякога тези ребра са по-къси от височината на завоя и имат характера на вмъкнати. Някои от тях завършват с малки маргинални пъпки. При височина на завоя 5 mm в един от интервалите се наблюдават 2 дорзални пъпки, от които излизат по 2 тънки ребра. При височина на завоя 6 mm се появяват маргинални или латерални и маргинални пъпки, с които завършват обикновено двойки от тънки ребра. След височина на завоя от 8 mm украсата се състои от три туберкулни главни ребра, чиито маргинални и латерални пъпки са също така близко разположени. Между тях се намират групи от 4—5 фини междинни ребра, на които вече не се наблюдават никакви пъпки. В един от интервалите се среща единично раздвояване на междинни ребра. Главните и вторичните ребра са винаги леко наклонени напред, като се прекъсват в сифоналната и в дорзалната област. В задната част на главните ребра винаги има едно вдлъбване на повърхността на черупката. В последната част на завоя върху скалния материал ясно личат няколко отпечатъка от бодли, с които завършват маргиналните пъпки.

Текст — фиг. 1. Схема на орнаментацията на *Himantoceras thieuloyi* n. sp., холотип, долен хотрив, с. Крапчене, Cr₁ 903

Texte — fig. 1. Schéma de l'ornementation de *Himantoceras thieuloyi* n. sp., holotype, Hauterivien inférieur, Kraptchéne, Cr₁ 903

Сутурната линия не се наблюдава.

Бележки. По характера на орнаментацията този вид стои най-близо до *H. trinodosum* Thieuloy, но се различава ясно от последния по първия стадий на орнаментация, по пъпките върху вторичните ребра, по прекъсването на ребрата в сифоналната област и по близкото разположение на латералните и маргиналните пъпки. Описваният вид позволява да се допълни оригиналната родова характеристика с това, че в най-старата част на черупката развиването е от криоцератитен тип.

Находище: западно от с. Крапчене, Михайловградско, долен хотрив.

Стратиграфско и географско разпространение: долен хотрив в Северозападна България.

Himantoceras (?) sp.

Табл. I, фиг. 3

Материал: един фрагмент от ядката на амонит, съхраняван в колекциите на Соф. университет — № Cr₁ 904.

Описание. Част от амонит с отворена спирала, субпаралелен дорзален и сифонален край, елиптично сечение, издути стени. Украсата се състои от един интервал, главни и междинни ребра. Главните ребра представляват групи от 3 такива, значително по-силни от междинните и разделени от силно вдълбнати междуребрени пространства. Те преминават сифоналната област без да понижават релефа си. Върху тях не се наблюдават пъпки. Междинните ребра са 10 на брой, като две от тях в горната третина на завоя се раздвояват. В сифоналната област вторичните ребра силно понижават релефа си, без обаче да се прекъсват. В дорзалната област главните и вторични ребра понижават релефа си и се уеднаквяват, като правят добре изразена извивка напред.

Бележки: липсата на пъпки не позволява този амонит да бъде причислен със сигурност към рода и не може да бъде идентифициран с нито един от познатите досега видове. Недостатъчният материал не позволява отделянето му като нов таксон.

Находище: западно от с. Крапчене, долен хотрив.

ЛИТЕРАТУРА

1. Николов, Т., Ц. Цанков. Бележки за литостратиграфията на част от долнокредните седименти в Западните Балканиди. — Изв. на Геол. институт, сер. стратиграфия и литология, БАН, XX, 1971.
2. Moullade, M., J. -P. Thieuloy. Les zones d'ammonites du Valanginien supérieur et de l'Hauterivien vocontiens. — CR Soc. géol. France, fasc. 6, 1967.
3. Thieuloy, J. -P. Un Céphalopode remarquable de l'Hauterivien basal de la Drôme: *Himantoceras* nov. gen. — BSGF, 7 série, VI, 2, 1964.
4. Thieuloy, J. -P. Réflexions sur le genre *Lyticoceras* Hyatt 1900 (Ammonoidea). — CR Acad. Sci. France, 272, 18, 1971.

Софийски университет
(постъпила на 16. VII. 1973 г.)

(Résumé)

Récemment créé (Thieuloy, 1964) ce genre comprend trois espèces, dont deux proviennent de la base de la zone à *Lyticoceras* (s. l.) sp. et la troisième de la zone à *Acanthodiscus radiatus*.

Les espèces bulgares proviennent de l'Hauterivien basal de Bulgarie du Nord-Ouest, en association aux premiers représentants de *Crioceratites* (C.) *nolani* Kilian. Quatre ammonites sont décrites: *Himantoceras trinodosum* Thieuloy, *Himantoceras* aff. *trinodosum* Thieuloy, *Himantoceras* (?) sp. y compris l'espèce nouvelle *Himantoceras thieuloyi* n. sp.

Himantoceras thieuloyi n. sp.

Pl. I, fig. 4

Holotypus: l'ammonite figurée sur la pl. I, fig. 4, de l'Hauterivien basal près du village de Kraptchéne, collection de l'Université de Sofia: Cr₁ 903.

Derivatio nominis: espèce dédiée à M. J. -P. Thieuloy

Locustypicus: village de Kraptchéne, Bulgarie du Nord-Ouest

Stratum typicum: Hauterivien basal

Diagnose. Espèce, caractérisée par deux stades d'ornementation, dont le premier montre des côtes principales et secondaires tuberculées et le deuxième, aux côtes secondaires atuberculées.

Description. Une moule bien conservée, représentant les derniers 1,5 tours. Le déroulement dans la partie interne est plus faible, de type crioceratique, tandis que dans la dernière partie la spire est très ouverte. L'accroissement de la hauteur du tour est très faible et les bords, siphonaux et dorsaux, sont subparallèles. La section du tour est ovale, les flancs sont faiblement convexes.

L'ornementation montre deux stades différents. Du bas de la coquille, jusqu'à la hauteur du tour de 9 mm, elle consiste en côtes principales trituberculées et irrégulièrement situées, séparées par 2 à 6 côtes fines qui sont parfois unies ou bituberculées. Après une hauteur du tour de 9 mm, l'ornementation consiste en côtes principales trituberculées dont les tubercules latéraux et marginaux sont plus rapprochées que les latéraux et les ombilicaux. Dans les intervalles se trouvent 4—5 côtes secondaires très fines, dépourvues de tubercules. Toutes les côtes sont légèrement inclinées en avant et s'interrompent sur la région siphonale et la région dorsale. Une construction existe toujours derrière les côtes principales. On observe sur la gangue quelques empreintes d'épines qui terminent les tubercules marginaux.

La cloison inconnue.

Affinités. L'espèce se rapproche le plus à *Himantoceras trinodosum* Thieuloy, dont elle diffère par les deux stades d'ornementation, l'interruption des côtes sur la région siphonale et le rapprochement des tubercules latéraux et marginaux.

Gisement: à l'ouest du village de Kraptchéne.

Répartition stratigraphique et géographique: Hauterivien basal en Bulgarie du Nord-Ouest.

ТАБЛИЦА I

Фиг. 1. *Himantoceras* aff. *trinodosum* Thieuloy. Долен хотрив, с. Крапчене. Кол. Соф. университет: Cr₁ 902

Фиг. 2. *Himantoceras trinodosum* Thieuloy. Долен хотрив, с. Крапчене. Кол. Соф. университет: Cr₁ 901

Фиг. 3. *Himantoceras* (?) sp. Долен хотрив, с. Крапчене. Кол. Соф. университет: Cr₁ 904

Фиг. 4. *Himantoceras thieuloyi* n. sp. Холотип. Долен хотрив, с. Крапчене. Кол. Соф. университет: Cr₁ 903

PLANCHE I

Fig. 1. *Himantoceras* aff. *trinodosum* Thieuloy. Hauterivien inférieur, Kraptchéne. Coll. Université de Sofia: Cr₁ 902

Fig. 2. *Himantoceras trinodosum* Thieuloy. Hauterivien inférieur, Kraptchéne. Coll. Université de Sofia: Cr₁ 901

Fig. 3. *Himantoceras* (?) sp. Hauterivien inférieur, Kraptchéne. Coll. Université de Sofia: Cr₁ 904

Fig. 4. *Himantoceras thieuloyi* n. sp. Holotype. Hauterivien inférieur, Kraptchéne. Coll. Université de Sofia: Cr₁ 903

